

Presentació

La sociologia ambiental disposa ja d'un bagatge de més tres dècades d'història. Des dels clàssics *The Environment* (1980), d'Allan Schnaiberg, o *Environment, Energy and Society*, de Craig R. Humphrey i Frederick R. Buttel (1982), fins a les contribucions recollides en el *Handbook of Environmental Sociology* (2002), de Riley E. Dunlap i William Michelson, o els articles que van apareixent a les revistes *Society and Natural Resources* o *Environment and Organisation*, el cert és que la sociologia ambiental segueix creixent en nombre de persones que l'exerceixen i també en les institucions que li donen suport. A Europa, el treball d'Ulrich Beck, *Risikogesellschaft (La societat del risc)*, 1986, creà un punt d'inflexió en la reflexió dels nous riscos globals com a força estructuradora de la societat. Obres com ara *The International Handbook of Environmental Sociology*, editada per Michael Redclift y Graham Woodgate (1997), han estat també exemples de la gran diversitat i del notable abast d'aquest nou camp de coneixement. El medi ambient com a objecte sociològic ha atret i atrau cada vegada més adeptes, tot i que ho fa per raons diverses.

Per una banda, cal recordar que la sociologia ambiental sorgí com una necessitat de completar aquelles explicacions més socialreduccionistes que prenen la cultura com quelcom totalment deslligat de les constriccions naturals. La nova perspectiva havia de retre compte dels efectes —condicionants encara que no determinants— que l'entorn exerceix sobre les creences i sobre l'organització de les societats humanes, així com dels impactes que les societats humanes tenien sobre la base biofísica del seu desenvolupament. Això no obstant, el cert és que el pressupòsit cultural que considera els factors biofísics i ambientals com a irrellevants per a l'explicació de l'acció, del canvi i de les estructures socials, segueix encara exercint un fort efecte sobre la sociologia dominant. Això ha comportat que molts sociòlegs que ara aborden la problemàtica ambiental es dediquin solament a fer «sociologia sobre el medi ambient», més que no pas *sociologia ambiental o ecològica*, tal com, en el seu moment, ja van distingir de manera rellevant els professors Riley E. Dunlap i William Catton¹.

1. Per referències sobre aquesta qüestió, vegeu l'entrevista feta a Riley E. Dunlap i publicada en aquest mateix volum.

Per altra banda, ja als anys setanta, el medi ambient emergia com una nova font d'inspiració per a la crítica social de col·lectius que veien les demandes per a la millora de la qualitat ambiental no sols com una expressió d'un moviment de «classe mitjana radical», sinó com una expressió material de les desigualtats del conjunt de l'estructura social. A més, en aquell moment, molts sociòlegs començaven a veure exhaurit el potencial de qüestionament dels llenguatges marxista, materialista o estructuralista més tradicionals. El medi ambient constituïa una oportunitat per reciclar vells arguments i ensenyances aparentment sota una nova perspectiva. Entre els problemes principals d'aquesta nova fornada de sociòlegs «sobre el medi ambient» —no necessàriament sociòlegs ambientals—, hi hauria que, o bé van substituir un materialisme econòmic clàssic per un nou materialisme ecològic o, simplement, mai no es van plantejar veritablement de trencar el supòsit exempcionalista humà, tot seguint treballant com si la societat es comportés de manera absolutament independent de la resta de condicionaments ambientals.

Amb tot, val a dir que, entre els uns i els altres, la sociologia ambiental ha donat lloc a tot un nou llenguatge que ara sembla obvi i indispensable per entendre les relacions entre la societat i l'entorn. Els efectes ambientals de la globalització, així com les relacions entre l'estat i les corporacions que les originen, no es poden explicar sense fer referència al model de la «roda de la producció» d'Allan Schnaiberg o de la «teoria de la modernització», tal com està formulada per Arthur Mol i Gert Spaagaren. El contingut i l'operacionalització dels canvis en els paradigmes culturals vers una visió ecològica del món no es podrien seguir sense considerar les dimensions recollides per Riley E. Dunlap i els seus col·laboradors en l'escala PEH-NPE (paradigma exempcionalista humà versus nou paradigma ecològic). O qualsevol reflexió mínimament encertada sobre concepte de natura o de l'abast dels problemes ambientals contemporanis requereixen mínimament la referència a les discussions entre realisme ecològic i construccionisme social, tal com ens introdueix en aquest volum el professor Raymond Murphy.

Si bé els temes, les teories i els models de la sociologia ambiental són molt amplis, l'objectiu de la present monografia és més aviat modest. En un treball com el que ara presentem ens hem limitat a tractar sols amb profunditat un dels camps de la sociologia ambiental contemporània: el debat a l'entorn del concepte de natura i les seves relacions amb el concepte de cultura. Això ho hem fet a partir de la selecció de tres articles de Raymond Murphy, Eric Darier i J. David Tàbara. Per a Murphy, el pressupòsit cultural que entén la cultura com quelcom «mal·leable» o dominable és més que qüestionable, si no del tot erroni o perillós. Les dinàmiques de la natura no són autònomes o independents de les dinàmiques de la societat ni a l'inrevés. És precisament perquè la societat «penetra» cada vegada més endins de la natura que les dinàmiques d'aquesta afecten de manera més intensa la societat (la qual cosa fa que la societat estigui també més exposada a les forces i als ritmes de la natura, tal com es fa palès en l'impacte més gran que tenen els desastres «naturals»). En segon lloc, Darier i Tàbara porten a terme una recerca que pretén desvetllar la peculiar

relació que hi ha entre la conservació de les muntanyes i la reificació de les identitats nacionals. Des de l'examen de dos contextos socials ben distants, el Quebec i Catalunya, s'observa com les distincions entre allò «estrictament cultural i allò natural» es desdibuixen i van perdent la seva raó de ser. La mateixa dinàmica socioambiental va creant nous híbrids entre natura i nació que es recreen, es reforcen i es redefeixen mútuament i que converteixen les muntanyes, ja no sols com a natura ni sols com a cultura, sinó, com en el cas de Montserrat a Catalunya o de les Laurentides al Quebec, en totes dues coses a la vegada: refugis de significats i objecte de pràctiques d'un imaginari col·lectiu que són, alhora, tant natura culturitzada com cultura naturalitzada. I, en tercer lloc, Tàbara, a partir de la pregunta «què és un ocell, natura o cultura?», realitza una anàlisi històrica del paper del moviment per la conservació dels ocells i les seves relacions amb el desenvolupament de la ciència de l'ornitologia, tot constatant un seguit d'interconnexions ocultes entre la ciència ambiental, la participació pública i la cultura popular, les quals resultaren de la selecció i la creació social dels ocells com a objectes de la «natura» i de la conservació dels ocells com a exponent de «l'avenç de la cultura».

La segona part de la monografia presenta quatre articles que pretenen mostrar exemples de recerques de dins del camp socioambiental a Catalunya i a Espanya. En primer lloc, Josep Espluga es concentra en l'anàlisi de les dimensions socials dels riscos a l'entorn de la telefonia mòbil, argumenta que la percepció de riscos sovint té més a veure amb qüestions institucionals, com ara les relacionades amb la transparència dels processos d'avaluació i decisió, que no pas amb l'exposició mateixa a aquests riscos. En segon lloc, Ernest Garcia qüestiona el postulat de la «modernització ecològica», i, en lloc de concentrar-se en l'anàlisi dels processos de producció, es fixa en l'estudi dels processos de consum: les dades d'hàbits dels consumidors valencians durant el període 1980-2000 demostren una insostenibilitat creixent, més aviat típica d'un procés de «modernització antiecològica» creixent. En tercer lloc, Víctor Climent aporta una reflexió general sobre el paper de l'Estat en la regulació dels riscos ambientals en l'àmbit laboral. I, en quart lloc, Carmen Sanz i Adolfo José Torres analitzen el paper de la participació en la governabilitat de les àrees protegides, tot introduint-hi el marc de la ciència postnormal.

Finalment, aquest volum especial es conclou amb un parell de ressenyes importants per a la sociologia ambiental de Bruno Latour i Ernest Garcia, com també amb una entrevista en profunditat realitzada a un dels «pares» d'aquesta disciplina, el professor Riley Dunlap. El propòsit final d'aquesta darrera contribució és el de mostrar una reflexió «des de dintre» de l'evolució, de les dificultats d'institucionalització de mecanismes per a la creació de coneixement interdisciplinari i de la cruïlla en què ara es troba aquesta disciplina. Amb aquest exercici metodològic de «sociologia de la sociologia ambiental», pretenem donar una visió prou àmplia per introduir els nous estudiants i aquells interessats en aquesta disciplina a la seva ja vasta literatura.

Aquest monogràfic ha gaudit del suport financer dels projectes Europeus PEG (Precautionary Expertise for GM crops), MATISSE (Methods and Tools

for Integrated Environmental Assessment), del Departament de Sociologia de la Universitat d'Ottawa, i del Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona. A tots ells i als autors, els agraïm la seva participació.

Joan David Tàbara
Louis Lemkow